

**AMBIENTALITZACIÓ CURRICULAR DE LA
DIPLOMATURA DE TURISME**

Índex

1- Introducció	2
2- Objectius	4
3- El Medi Ambient i el Turisme	5
4- Ambientalització de les matèries del Pla d'Estudis	13
5- Ambientalització del Pràcticum: el Manual de Bones Pràctiques	25
6- Els materials d'ambientalització curricular: Casos i exercicis pràctics	26
7- La formació ambiental del professorat	27
8- Conclusions	28

1- Introducció

La incorporació de valors ambientals a la societat humana és un objectiu irrenunciable un cop assumit que és justament el comportament humà el principal responsable dels canvis ambientals que es produeixen en el sistema terrestre i que bona part d'aquests canvis no han estat previstos.

La socialització dels problemes ambientals és un fet, i ho és en la mesura que afecta a la població, que un cop cobertes les necessitats d'habitatge, alimentació i altres valors fonamentals es planteja una millora de la "qualitat de l'experiència de vida". Donat que els problemes ambientals no responen a paràmetres regionals, ni estatals i són en realitat globals, la societat i els seus líders assumeixen que cal implicar-se i tractar-los de forma decidida, ja sigui minimitzant les causes que els provoquen, ja sigui canviant els hàbits de consum i/o producció.

És sabut que un dels aspectes que de forma més profunda pot aconseguir aquests objectius és l'educació. És per això que des de la primera infància fins a la formació superior i d'especialització convé integrar i assumir els valors, criteris i tècniques que permetran una millora en les condicions ambientals del nostre entorn. És en aquest context que l'Escola Universitària d'Hoteleria i Turisme (EUHT) CETT, amb el suport del Departament de

Medi Ambient ha elaborat una proposta d'ambientalització dels estudis de la Diplomatura de Turisme.

Que el turisme tingui aquest protagonisme en l'ambientalització curricular superior tampoc és casual. Justament l'activitat turística té un protagonisme prou conegut en l'economia del país i ha estat tradicionalment considerada com una activitat especialment depredadora de paisatges i modificadora d'estructures econòmiques, socials i culturals. Tanmateix el turisme ha ofert algunes actuacions de "millora" ambiental realment notables i que poden actuar com a efecte demostració que el turisme pot ser també una activitat regeneradora i de control de la qualitat de l'entorn ambiental.

El turisme compta, a més, amb un dinamisme productiu espectacular, on les lleis dels mercats actuen de forma contundent. Aquesta orientació als mercats es veu també afectada per valors ambientals, en la mesura que bona part dels mercats demanden productes turístics de qualitat ambiental. Ja no convé comercialitzar productes turístics vinculats a destinacions degradades ambientalment; aquestes són menys exitoses que les que ofereixen actius de qualitat ambiental. Tot i que aquesta afirmació és molt elemental i que en realitat en els processos comercials participen molts altres actius a l'hora de determinar l'èxit de determinats productes o destinacions, el valor del medi ambient tendeix a anar en augment.

Es tracta, en realitat d'una situació irreversible, ja sigui com a resposta a la ciutadania, a la demanda, ja sigui com a resposta al manteniment de la competitivitat. Queda doncs evidenciada la necessitat d'actuar de forma decidida en la millora ambiental del procés turístic i la necessitat d'incorporar valors ambientals als plans d'estudis de turisme, i especialment als de la Diplomatura de Turisme, l'única formació reglada de caràcter universitari específica per al turisme. Aquest procés es denomina Ambientalització curricular.

2- Objectius

El projecte d'ambientalització curricular dels estudis de turisme pretén estructurar els criteris i continguts que, de forma genèrica, convindria incorporar a les diverses matèries que componen el Pla d'estudis de la Diplomatura. Per aconseguir-ho, (donat que els plans d'estudis de les diverses Escoles universitàries no són exactament els mateixos) es planteja en base a tres eixos fonamentals. En primer lloc l'ambientalització de les matèries troncales. En segon lloc el gruix de matèries que fan referència a l'especialització empresarial del sector, és a dir, les matèries de Allotjament, Restauració, Empreses d'Intermediació, Empreses de Transports, Empreses d'Oci. Finalment, el tercer bloc queda definit per la formació pràctica, de gran tradició en els estudis de turisme, i que ha de permetre, que no tan sols s'entenguin i s'assumeixin els valors ambientals, sinó també que es posin en pràctica, que s'interioritzin com a actitud.

Per tant, en aquest marc els objectius són:

- 1- Aconseguir augmentar significativament la presència de valors ambientals en els continguts de les assignatures troncales, en les d'especialització i en els practicum
- 2- Dissenyar processos i continguts de reciclatge del professorat de la Diplomatura de turisme en valors ambientals

3- Crear un material de base que sigui vàlid com a punt de partida per a que el professorat de les diverses escoles de turisme pugui tenir una guia d'ambientalització de les matèries de les que en són responsables.

3-El Medi Ambient i el Turisme

El concepte medi ambient ha d'entendre's en el sentit més ampli possible, per tal d'abastar tots els vessants possibles. Així convindrà parlar del medi ambient natural, del medi ambient social i del medi ambient cultural. En tots tres casos hi ha una relació amb l'activitat econòmica en general i amb la turística en particular.

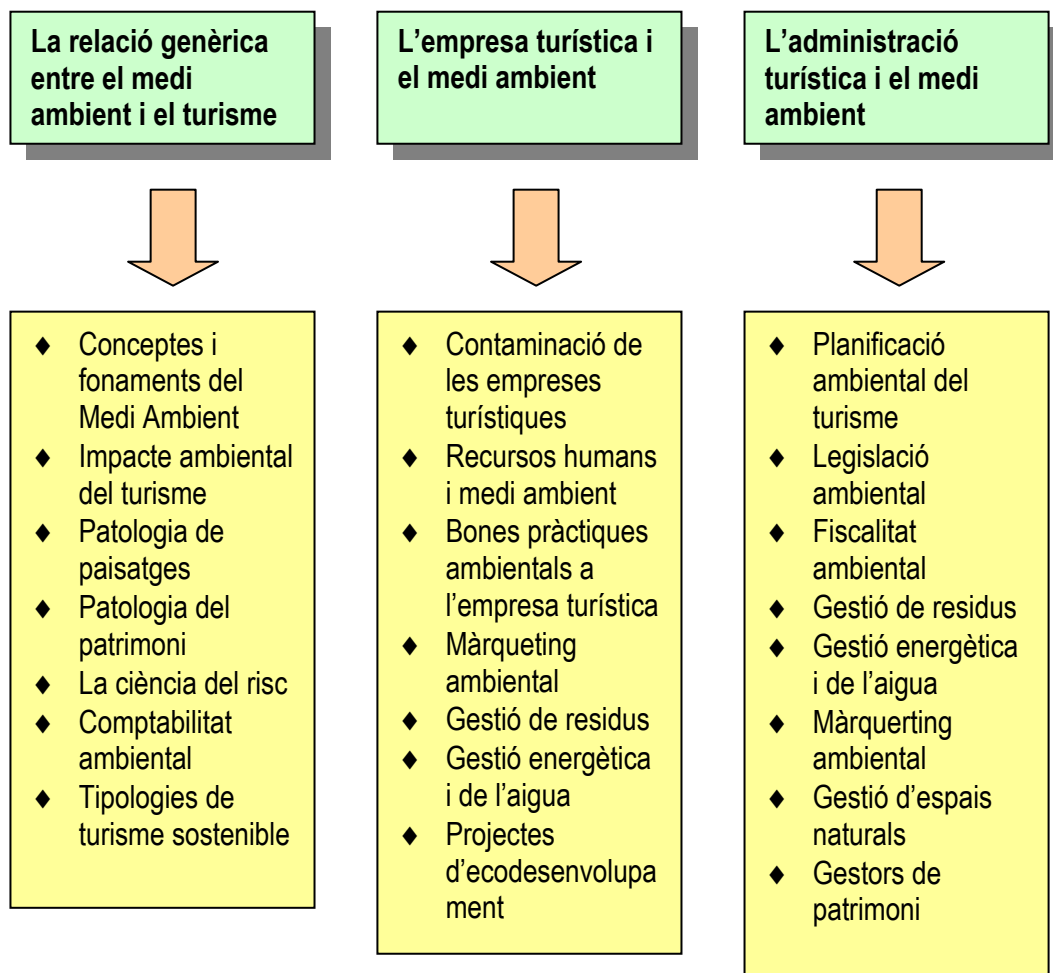
Com a resultat de la recerca, s'han identificat una sèrie de temes clarament susceptibles d'incorporar-se com a actius de medi ambient en els plans d'estudi de la Diplomatura de Turisme:

Un primer de genèric on sobretot es tracten aspectes conceptuals de la ciència ambiental.

Un segon bloc tracta amb més profunditat les relacions entre l'empresa (en aquest cas turística) i el medi ambient, incorporant a la gestió recursos i tècniques que tenen a veure amb el medi ambient.

Aquest enfocament és vàlid també pel tercer bloc temàtic que tracta de la relació entre el medi ambient i l'administració, posant èmfasi en la gestió global del territori des de la perspectiva ambiental - en especial pel què fa a recursos escassos i eficiència energètica - ; inclou també la gestió específica d'espais sensibles a la presència de turisme com són els espais naturals i el de patrimoni cultural.

En el següent esquema presentem els temes a incorporar a cada bloc:

Doncs bé, per a cada una d'aquestes temàtiques hem descrit els continguts concrets (*en citaré alguns a tall d'exemple*)

Descripció de continguts de cadascun dels temes en funció de la seva relació amb el turisme:

- Conceptes i fonaments de medi ambient: inclou la definició del conjunt de continguts de la ciència ambiental, especialment sobre impacte ambiental, sostenibilitat, ecodesenvolupament, ecodisseny, polítiques ambientals i el seu desenvolupament elemental. L'objectiu és fonamentar els coneixements dels futurs tècnics en turisme en aspectes de medi ambient.
- Impacte ambiental del turisme: donat que aquest és un tema sobre el que hi ha més literatura i que el turisme és una activitat que actua en tot tipus d'escenaris, des dels més humanitzats (àmbits urbans, per exemple) fins a d'altres molt poc alterats per la presència humana (espais naturals protegits, per exemple), el coneixement de les implicacions de l'activitat turística és fonamental, no tan sols per preveure aquest impactes sinó per incentivar els impactes positius al temps que es minimitzen els negatius. En la descripció del tema s'inclou identificar els diversos tipus d'impacte i desenvolupar tècniques vinculades a la gestió d'impactes.
- Patologia de paisatges: El turisme ha desenvolupat diverses formes d'ocupació de l'espai, tant natural com cultural que han modificat de forma més o menys intensa els paisatges preexistents. En alguns casos aquesta modificació ha conduït a la degradació de paisatges. D'altra banda els paisatges són modificats i

degradats pel conjunt de les activitats humanes, el coneixement d'aquesta relació amb el paisatge és bàsica per permetre que el tècnic en turisme utilitzi aquesta activitat per valorar aquells que permeten el desenvolupament de l'activitat i per utilitzar el turisme com a regenerador dels mateixos. Aquest tema inclou l'anàlisi taxonòmica de paisatges així com l'avaluació del nivell de patologia que presenta. Inclou, també, descripció dels instruments convenients per a la seva regeneració i l'ús que se'n pot fer de l'activitat turística per aconseguir-ho.

- Patologia del patrimoni: El discurs de continguts i la justificació són semblants al cas anterior, per bé que el tractament és força més concret tant en valors patrimonials culturals com naturals. Inclou, a més, el tractament legal del patrimoni i el seu ús en la millora i preservació de l'actiu. Un dels temes més transcendents en funció del seu protagonisme en la futura gestió és la incorporació de l'anàlisi de la capacitat de càrrega i la de llindar de tolerància aplicats en base a l'activitat turística.
- La ciència del risc: Tot i no ser estrictament un actiu de medi ambient, la seva inclusió en aquesta ambientització curricular respon a la realitat d'ocupació per part d'instal·lacions turístiques de zones de risc (per exemple les lleres dels rius o els incendis forestals). L'aproximació té més a veure amb la ciència geogràfica, però el coneixement de gestió turística que implica és força elevat. Inclou l'anàlisi de tots els components del medi natural i la seva vinculació en les

catàstrofes naturals així com el nivell de risc vinculat al turisme.

- Comptabilitat ambiental. Es pretén introduir en el currículum de l'estudiant de turisme la realitat d'incorporar els actius de medi ambient com a valors comptables i que poden i han de ser quantificats, tant des de la perspectiva dels gestors del territori com des de la gestió empresarial. Inclou les tècniques i procediments desenvolupats per fer realitat la "comptabilitat ambiental".
- Turisme sostenible: És aquest un dels grans temes que justifiquen que el turisme pugui entendre's en la seva relació amb el medi ambient des d'una perspectiva positiva i no la tradicional d'activitat depredadora. El turisme sostenible justifica àmpliament la sensibilitat de turistes i empreses turístiques per demanar i definir serveis que responguin als criteris de minimització d'impactes i fins i tot de positivació d'impactes. El tema inclou l'aprofundiment sobre el concepte de turisme sostenible així com descripció de les seves diverses tipologies.
- Contaminació de les empreses turístiques: la millora de les condicions de gestió ambiental de les empreses turístiques passa per la identificació de quina és la seva petjada sobre el medi ambient. En aquest apartat convé identificar i avaluar totes les accions contaminants de les empreses turístiques ja sigui de forma directa com indirecta (anàlisi de cicle de vida del servei).
- Recursos humans i medi ambient: Donat que una de les formes més eficients de la millora de la gestió

ambiental passa per l'assumpció de totes les persones implicades en els processos, la tasca de valoració dels recursos humans i sensibilització en aspectes de gestió ambiental és fonamental. En aquest apartat, vinculat a la gestió de recursos humans, s'incorporen actius com la gestió eficient ambientalment de recursos humans i els procediments de sensibilització considerats més eficaços.

- Bones pràctiques ambientals a les empreses turístiques. La complexitat de la gestió ambiental requereix sovint facilitar tant al consumidor com al treballador les aportacions bàsiques que es poden realitzar per a la millora ambiental i que, un cop assumides, tenen un efecte molt important en la millora de la gestió ambiental global. Aquest apartat inclou una descripció de les millors pràctiques que convé adoptar a les diferents empreses turístiques, així com els procediments per identificar-les de forma particularitzada per a cada empresa. També en aquest apartat i bona part dels posteriors es fa referència implícita a les normes i procediments de gestió ambiental existents, als seus procediments i a la seva implantació en una empresa turística.
- Màrqueting ambiental. Inclou la valoració del medi ambient com un actiu de màrqueting i els mètodes per posar en valor aquest "input", tant des del vessat teòric com del de l'anàlisi de casos ja reeixits.
- Gestió de residus. Tant des del vessant empresarial com de gestió de territoris, la importància de la gestió de residus és capital per al bon desenvolupament de

l'activitat i per a la minimització dels impactes. Els continguts que s'inclouen són els de procediments de gestió i la detecció de necessitats en aquesta gestió.

- Gestió energètica i de l'aigua. Tot i que la gestió d'aquests recursos és fonamental en qualsevol activitat econòmica, el fet que la tipologia de turisme més desenvolupada en aquest país faci coincidir en el temps la mínima oferta amb la màxima demanda fa que sigui necessari un tractament específic en relació al turisme. La importància de la gestió afecta tant a l'empresariat (com fer eficients uns recursos escassos) com a l'administració (com aconseguir el manteniment del recurs). Com en el cas anterior, els continguts que s'inclouen són els de procediments de gestió i la detecció de necessitats en aquesta gestió.
- Projectes d'ecodesenvolupament: Una de les millors formes de posar en valor la gestió ambiental passa per mostrar i demostrar que els projectes desenvolupats que han tingut com a referent el respecte al medi ambient no tan sols han estat reeixits, sinó que figuren entre els més rendibles a mig termini. És important doncs, incloure aquests projectes com a casos en els diversos temaris de les matèries d'especialització. Cada matèria ha d'incloure, a més, els procediments específics per a cada tipologia d'empresa per aconseguir projectes respectuosos amb el medi ambient.
- Planificació ambiental del turisme: Entès com un tema de referència per al gestors dels territoris. Incorpora els conceptes i tècniques de la planificació sostenible,

especialment aquells vinculats amb l'aplicació de l'Agenda 21.

- Legislació sostenible. En el mateix context que el tema anterior, l'anàlisi de les legislacions ambiental existents relacionades amb el turisme permetrà conèixer una de les eines que més valor tenen per a una correcta gestió ambiental dels territoris. Aquesta temàtica permet, a més, establir interessants comparacions entre les legislacions dels diferents territoris i cercar arguments de competitivitat en la seva diferenciació.
- Fiscalitat ambiental. La legislació ambiental no ha estat tan sols protectora o preventiva, sovint i, un cop assumit pels gestors dels territoris que el turisme ha estat una activitat degradadora, es proposa l'ús de l'instrument de fiscalitat per millorar les condicions ambientals. Es tracta d'un tema polèmic que convé tractar en profunditat i del qual el tècnic en turisme n'ha de tenir un criteri. La inclusió en el curricular pretén donar-li arguments per a l'estructuració d'aquest criteri.
- Gestió d'espais naturals: Es tracta d'un camp en extraordinari creixement tant des de la perspectiva de llocs de treball com des de la demanda turística. Els espais naturals són força sensibles a la presència humana (justament perquè són naturals i escassos), però des de l'activitat turística no es pot renunciar al seu ús. Convé doncs, aportar coneixements i eines per aconseguir una gestió el menys impactant i rendible possible.
- Gestió del patrimoni: El patrimoni inclou la major part d'actius turístics que generen els fluxos de visitants i

que fan possible l'existència del negoci turístic. Sembla
ociós doncs, justificar la importància de la seva gestió.
En aquest tema s'inclouen procediments i recursos per
fer més sostenible el seu ús turístic.

4- Ambientalització de les matèries del Pla d'Estudis

Aquest llistat anterior ha estat relacionat amb totes les assignatures obligatòries i optatives del pla d'estudis de Diplomatura de turisme de l'EUHT CETT per tal d'identificar-ne les possibles vinculacions en cadascuna d'elles. Aquestes taules suposen una aproximació a aquesta relació, que ha de ser validada pels professors responsables de les matèries i suposaran el compromís per part del professor de la incorporació dels continguts de medi ambient a la seva matèria.

Les propostes de relació entre els diversos temes de medi ambient i les matèries del Pla d'estudis de la diplomatura de turisme de l'EUHT CETT han estat les següents:

Taula de relació entre el bloc temàtic genèric i les matèries de primer curs

1er Curs									
Matèries obligatòries									
	Estructura de Mercats	Psicosociologia	Recursos Territorials	Dret i Legislació	Introducció a l'economia	Comptabilitat	Operacions i processos	Tècniques d'Investigació 1	Practicum 1
Conceptes de M.A.			Els recursos escassos		Els recursos escassos				
Impacte ambiental	Plantejam. històric	Plantejam. històric	En espais turístics	Normativa	Externalitats			Casos	
Patologia paisatges			Ciència paisatge						
Patologia patrimoni									
Ciència del risc			Clima i turisme		Costos de catàstrofes				
Comptab. ambiental					Incorporació conceptual	Incorporació conceptual			
Conceptes de T. Sost.	Concepte	Tendències							
Tipologies de T. Sost.	Concepte	Tendències						Casos	

Taula de relació entre el bloc temàtic genèric i les matèries de segon curs

2on Curs									
Matèries obligatòries						Matèries optatives de bloc			
	Dret i legislació 2	Organització i gestió d'empreses	Turisme, desenvolupament i medi ambient	Patrimoni cultural	Practicum 2	Gestió d'allotjament 1 / Gestió de restauració 1	Estructures i equipaments	Gestió d'intermediació 1 / Transports de viatgers	Geografia Turística 1
Conceptes de M.A.			Fonaments						
Impacte ambiental	Normativa		Fonaments	Casos i implicacions		Casos	Casos	Casos	Casos
Patologia paisatges									Casos
Patologia patrimoni			Fonaments i casos	Casos i implicacions					Casos
Ciència del risc									Casos
Comptab. ambiental			Fonaments						
Conceptes de T. Sost.			Ampliació EMT						
Tipologies de T. Sost.			Ampliació EMT						Casos

Taula de relació entre el bloc temàtic genèric i les matèries de tercer curs

3er Curs									
Matèries obligatòries					Matèries optatives de bloc				
	Màrqueting turístic	Idiomes	Projecte final de carrera	Practicum 3	Gestió Financera	Gestió d'allotjament 2 / Gestió de Restauració 2	Gestió de l'Oci	Geografia Turística 2	
Conceptes de M.A.									
Impacte ambiental	Lectura de mercat	Tematització	Possible projecte					Casos	
Patologia paisatges		Tematització	Possible projecte					Casos	
Patologia patrimoni		Tematització	Possible projecte					Casos	
Ciència del risc								Casos	
Comptab. ambiental					Implicacions	Incorporació	Incorporació		
Conceptes de T. Sost.	Casos	Tematització							
Tipologies de T. Sost.	Casos	Tematització	Possible projecte				Desenvolupament	Casos	

Taula de relació entre el bloc de gestió ambiental de l'empresa i les matèries de primer curs

1er Curs									
Matèries obligatòries									
	Estructura de Mercats	Psicosociologia	Recursos Territorials	Dret i Legislació	Introducció a l'Economia	Comptabilitat	Operacions i processos	Tècniques d'Investigació 1	Practicum 1
Contamina. emp. turist.	Presentació i casos			Normativa			Presentació i casos	Casos	
RRHH i medi ambie.									
Bones pràctiques	Orientació de qualitat						Desenvolupament		Aplicació
Màrqueting ambiental									
Gestió de residus			Casos	Normativa			Casos	Casos	Aplicació
Gestió ener. i de l'aigua			Casos	Normativa			Casos	Casos	Aplicació
Projectes ecodesen.	Presentació i casos		Casos		Casos				

Taula de relació entre el bloc de gestió ambiental de l'empresa i les matèries de segon curs

2on Curs									
Matèries obligatòries						Matèries optatives de bloc			
	Dret i legislació 2	Organització i gestió d'empreses	Turisme, desenvolupament i medi ambient	Patrimoni cultural	Practicum 2	Gestió d'allotjament 1 / Gestió de restauració 1	Estructures i equipaments	Gestió d'intermediació 1 / Transports de viatgers	Geografia turística 1
Contamina. emp. turist.	Normativa		Desenvolupament			Casos		Casos	
RRHH i medi ambie.		Desenvolupament			Aplicació	Aplicació		Aplicació	
Bones pràctiques				Casos	Aplicació	Instruments i casos	Casos	Instruments i casos	
Màrqueting ambiental			Teorització i casos			Aplicació		Aplicació	Casos
Gestió de residus	Normativa		Desenvolupament		Aplicació	Instruments i casos	Casos	Instruments i casos	
Gestió ener. i de l'aigua	Normativa		Desenvolupament		Aplicació	Instruments i casos	Casos	Instruments i casos	
Projectes ecodesen.			Desenvolupament	Casos		Instruments i casos	Instruments i casos	Instruments i casos	Casos

Taula de relació entre el bloc de gestió ambiental de l'empresa i les matèries de tercer curs

3er Curs									
Matèries obligatòries					Matèries optatives de bloc				
	Marketing turístic	Idiomes	Projecte final de carrera	Practicum 3	Gestió Financera	Gestió d'allotjament 2 / Gestió de Restauració 2	Gestió de l'Oci	Geografia Turística 2	
Contamina. emp. turist.		Tematització			Incorporació		Casos		
RRHH i medi ambie.				Aplicació			Aplicació		
Bones pràctiques		Tematització	Possible projecte	Aplicació			Casos		
Màrqueting ambiental	Desenvolupament	Tematització	Possible projecte	Aplicació		Instruments i casos	Instruments i casos	Casos	
Gestió de residus		Tematització	Possible projecte		Incorporació	Casos	Casos		
Gestió ener. i de l'aigua		Tematització	Possible projecte		Incorporació	Casos	Casos		
Projectes ecodesen.	Casos	Tematització	Possible projecte	Aplicació	Casos	Casos	Casos	Casos	

Taula de relació entre el bloc de gestió ambiental pública i les matèries de primer curs

1er Curs									
Matèries obligatòries									
	Estructura de Mercats	Psicosociologia	Recursos Territorials	Dret i Legislació	Introducció a l'Economia	Comptabilitat	Operacions i processos	Tècniques d'Investigació 1	Practicum 1
Planificació ambiental			Capacitat de Càrrega						
Legislació ambiental				Desenvolupament	Referències				
Fiscalitat ambiental					Referències				
Màrqueting ambiental									
Gestió de residus			Casos	Normativa				Casos	
Gestió ener. i de l'aigua			Casos	Normativa				Casos	
Gestió espais nat.			Casos						
Gestió de patrimoni			Casos	Normativa					

Taula de relació entre el bloc de gestió ambiental pública i les matèries de segon curs

2on Curs									
Matèries obligatòries						Matèries optatives de bloc			
	Dret i legislació 2	Organització i gestió d'empreses	Turisme, desenvolupament i medi ambient	Patrimoni cultural	Practicum 2	Gestió d'allotjament 1 / Gestió de restauració 1	Estructures i equipaments	Gestió d'intermediació 1 / Transports de viatgers	Geografia Turística 1
Planificació ambiental			Presentació	Referències					
Legislació ambiental	Desenvolupament		Referències						
Fiscalitat ambiental	Desenvolupament		Referències						
Màrqueting ambiental			Referències						
Gestió de residus	Normativa		Desenvolupament						
Gestió ener. i de l'aigua	Normativa		Desenvolupament						
Gestió espais nat.			Casos						Casos
Gestió de patrimoni			Casos	Desenvolupament					Casos

Taula de relació entre el bloc de gestió ambiental pública i les matèries de tercer curs

3er Curs									
Matèries obligatòries					Matèries optatives de bloc				
	Marketing turístic	Idiomes	Projecte final de carrera	Practicum 3	Gestió Financera	Gestió d'allotjaments 2 / Gestió de Restauració 2	Gestió de l'Oci	Geografia Turística 2	
Planificació ambiental	Desenvolupament	Tematització	Possible projecte						
Legislació ambiental			Possible projecte						
Fiscalitat ambiental			Possible projecte						
Marketing ambiental	Desenvolupament	Tematització	Possible projecte	Aplicació					
Gestió de residus		Tematització	Possible projecte						
Gestió ener. i de l'aigua		Tematització	Possible projecte						
Gestió espais nat.	Casos	Tematització	Possible projecte	Aplicació			Casos	Casos	
Gestió de patrimoni	Casos	Tematització	Possible projecte	Aplicació			Casos	Casos	

Taula de relació entre el conjunt de temes de medi ambient i les matèries optatives lliures

Optatives lliures									
	Gestió del patrimoni	Història del turisme	Noves formes de turisme	Gestió d'intermediació 2	Introducció a la Planificació	Gestió de la Qualitat	Gestió de transports de viatgers	Gestió de vendes	Política turística
Conceptes de M.A.									
Impacte ambiental	Casos			Casos		Referències	Casos		Casos
Patologia paisatges		Casos	Casos		Casos	Referències			Casos
Patologia patrimoni	Desenvolupament	Casos	Casos		Casos	Referències			Casos
Ciència del risc			Lectura turística		Lectura turística				
Comptab. ambiental							Aplicació		Referències
Conceptes de T. Sost.	Referències	Conceptes i casos	Conceptes i casos		Referències				
Tipologies de T. Sost.	Casos	Casos	Casos		Referències				Referències
	Gestió del patrimoni	Història del turisme	Noves formes de turisme	Gestió d'intermediació 2	Introducció a la Planificació	Gestió de la Qualitat	Gestió de transports de viatgers	Gestió de vendes	Política turística
Contamina. emp. turist.	Casos								Referències
RRHH i medi ambie.				Aplicació		Desenvolupament	Aplicació	Desenvolupament	Referències
Bones pràctiques	Desenvolu. i casos	Plantejament històric		Aplicació			Casos	Referències	
Màrqueting ambiental	Referències		Desenvolu. i casos	Aplicació i casos	Casos			Casos	Casos
Gestió de residus	Casos				Referències i casos	Casos	Casos		Casos
Gestió ener. i de l'aigua	Casos				Referències i casos	Casos	Casos		Casos
Projectes ecodesen.	Casos	Plantejament històric	Casos		Casos	Casos			Casos
	Gestió del patrimoni	Història del turisme	Noves formes de turisme	Gestió d'intermediació 2	Introducció a la Planificació	Gestió de la Qualitat	Gestió de transports de viatgers	Gestió de vendes	Política turística
Planificació ambiental		Referències			Desenvolupament	Desenvolupament			Referències
Legislació ambiental			Referències		Referències	Referències	Referències		Desenvolupament
Fiscalitat ambiental			Referències		Referències	Referències	Referències		Desenvolupament
Màrqueting ambiental	Casos		Casos		Casos	Casos		Casos	Casos
Gestió de residus	Casos				Casos	Casos			Casos
Gestió ener. i de l'aigua	Casos				Casos	Casos			Casos
Gestió espais nat.		Plantejament històric	Casos		Desenvolup i casos	Casos		Casos	Casos
Gestió de patrimoni	Desenvolupament	Plantejament històric	Casos		Desenvolup i casos	Casos		Casos	Casos

A partir d'aquestes taules els professors de les diverses matèries van aportar les propostes finals d'incorporació de valors ambientals. És important destacar que metodològicament no tenen un tractament homogeni; així, per exemple, hi ha propostes d'incorporació en què els valors de medi ambient poden tenir un tema específic dins el programa de la matèria, altres en què tan sols es pot treballar en base a casos d'aplicació i n'hi ha d'altres, sobretot les més genèriques en què les referències a aspectes ambientals són permanents i per a tots els apartats o capítols del programa.

5- Ambientalització del Practicum: el Manual de Bones Pràctiques a l'hotel Alimara

Una de les característiques específiques de la formació turística és la vessant dual de la formació, incorporant una convencional formació a l'aula i una de gran tradició dins el turisme de formació pràctica. Aquesta formació pràctica és fins i tot contemplada dins la troncalitat de la Diplomatura de Turisme.

És en aquest marc que el projecte d'ambientalització del Pla d'estudis incorpora un Manual de Bones pràctiques per a la formació pràctica. Aquest manual, és el punt de partida on es transmet a l'alumne la cultura d'implantació de sistemes de gestió ambiental i on s'ofereixen, tal com el seu nom indica, un ampli ventall de propostes de bones pràctiques.

6- Els materials d'ambientalització curricular: casos i exercicis pràctics

Els processos d'ambientalització han de tenir a més de la reflexió de continguts per a cada matèria, una proposta de materials didàctics. Les propostes que el col·lectiu de professors de l'EUHT CETT ha realitzat en la creació de material didàctic es basen fonamentalment en el disseny de casos pràctics, si bé en alguna proposta es fa més referència a exercicis pràctics de recerca. Tots ells presenten bàsicament la mateixa estructura, responent al plantejament pedagògic del recurs "cas".

7- La formació ambiental del professorat

El projecte d'ambientalització no és possible sense la realització d'una formació específica en temes de medi ambient, tant per al col·lectiu de professors de les matèries més convencionals com per als professors de pràctiques. En base a aquesta necessitat es va dissenyar un projecte de formació de professorat, diferenciant les necessitats dels dos tipus de formadors abans esmentats. En el cas dels professors de les matèries d'aula, la formació es va impartir en dos grans blocs, un primer orientat a posar les bases del coneixement del medi ambient i la seva relació amb el turisme, i l'altra a fonamentar la realització de casos pràctics en temes de medi ambient i turisme. Pel que fa als tutors de pràctiques, la formació va tenir una doble vessant també, en primer lloc informant de les característiques de la implantació de normes ambientals en un establiment turístic i en segon lloc instruint sobre la transmissió de valors ambientals en la formació pràctica.

8- Conclusions

- La primera conclusió que convé aportar és el fet que un procés d'ambientalització curricular d'un pla d'estudis és en realitat lent.
- L'ambientalització efectiva no serà possible sense l'assumpció, per part del professorat, dels coneixements i postulats mediambientals.
- El projecte aporta una important reflexió de base sobre els continguts que es poden ambientalitzar de les diferents matèries del Pla d'estudis de la Diplomatura de Turisme. En realitat és una proposta que cada escola haurà de passar pel filtre dels seus professors.
- El projecte aporta, també, una proposta de materials pedagògics estructurats en format de casos pràctics
- De totes les aportacions del present projecte, una de les més singulars és el Manual de Bones Pràctiques; un manual que pot ser útil sempre que l'establiment on es realitzin les pràctiques compti amb una política de gestió ambiental.
- L'ambientalització curricular no es pot fer sense un procés de reciclatge del professorat en temes de medi ambient.

- Una darrera reflexió fa referència justament a la presència actual de temes ambientals als programes de les diverses matèries de la Diplomatura de turisme. Molt professorat ja aportava de forma individual reflexions i propostes de gestió ambiental encara que no estiguessin reflectides en els programes, i molt han insistit en què el caràcter transversal del medi ambient el fa adequat per aparèixer permanentment, però no com a tema específic en el programa de l'assignatura.